

**КАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОТЕРАПІЯ»

Спеціальність **053 — Психологія**

Галузь знань 05 - **Соціальні та поведінкові науки**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 8/1 від 26 серпня 2024 р.

Гарант освітньої програми

проф. Ярема О. М.

Викладач дисципліни

проф. Шевчук Р.М.

Анотація

Суперечності та проблеми нинішнього складного періоду, які переживає суспільство негативно позначаються на всьому житті людини, змінюють її психічний та соматичний стан, призводять до втрати здоров'я, появи психологічних проблем та деструктивних особистісних змін. Переживання психотравмуючих обставин, підвищене емоційне напруження ускладнюють особистісне зростання й створюють труднощі в міжперсональній взаємодії. Стани стресу і конфлікту стають хронічними, уся енергія людини йде на їхнє подолання, не залишаючи можливості для особистого зростання. У такій ситуації саме психотерапія як система форм впливу на психіку особистості з метою зберегти і поліпшити не лише душевний стан, а й здоров'я організму загалом стає ефективним засобом поліпшення загальної якості життя. Саме тому не викликає сумнівів місце та значення навчального курсу «Психотерапія» у процесі фахової підготовки майбутніх психологів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні теорії й концепції, що розкривають психологічний зміст понять «норми» і «патології» та формують певну систему психотерапевтичних дій.

Міждисциплінарні зв'язки. Для успішного оволодіння даним курсом студентам необхідні знання з таких навчальних дисциплін, як: «Загальна психологія», «Основи патопсихології», «Психодіагностика», «Основи психокорекції», «Сучасні теорії глибинної психології», «Основи психологічного консультування», «Основи клінічної психології» та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **блоків змістових модулів**: психотерапія як галузь практичної психології; психодинамічна теорія у психотерапії; постфрейдисти та подальший розвиток психотерапії; когнітивно-поведінкова психотерапія; гуманістичний напрям у психотерапії; сучасні напрями психотерапії.

Вивчення навчального курсу «Психотерапія» ставить за **мету** ознайомити студентів з основними підходами світової психотерапії, стратегіями та тактиками психотерапевтичного впливу, сформуванню у них професійні знання і вміння у галузі надання психологічної допомоги.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни є:

1. Сформуванню в студентів уявлення про сутність та основну проблематику психотерапії як окремого виду психологічної практики, а також про її місце і роль у сучасній

- психологічній практиці;
2. Оволодіння базовими принципами та основними техніками надання практичної психологічної допомоги;
 3. Ознайомити студентів зі специфікою організації та проведення психотерапії у різних видах сеттінгу: індивідуальній, сімейній та груповій формах; дитячої психотерапії;
 4. Сформувані уявлення про базові навички здійснення кризової інтервенції;
 5. Сприяти розвитку професійно-значущих властивостей особистості майбутніх психологів та творчого ставлення до професійної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти-магістри повинні **знати**:

- законодавчо-нормативні аспекти психотерапевтичної діяльності психолога;
- основні психотерапевтичні напрями, поняття і категорії;
- основні концепції аналізу процесу надання психологічної допомоги;
- існуючі напрями і методи вивчення життєвої ситуації клієнта (пацієнта);
- закономірності та механізми засвоєння людиною соціального, життєвого досвіду та його впливу на самопочування індивіда;
- факти та закономірності перебігу психотерапевтичного процесу;
- базові техніки та стратегії попередження можливого психологічного неблагополуччя;
- базові навички здійснення кризової інтервенції;
- основні вимоги до підготовки психотерапевта.

Студенти повинні вміти

а) загальна компетентність

- застосовувати теоретичні знання у специфіці надання практичної психологічної допомоги;
- орієнтуватися у сучасних підходах щодо надання психотерапевтичної допомоги;
- опиратися у своїй діяльності на основні принципи холістичної психології;
- використовувати різноманітні психологічні техніки та прийоми відповідно до проблематики ситуації;
- складати план діагностичного обстеження особистості клієнта;
- розробляти рекомендації для надання практичної психологічної допомоги особистості;

а) предметна компетентність

- використовувати психологічні знання в ролі конструктивних інструментів впливу на поведінку людей;
- при наданні психологічної допомоги використовувати підхід до розуміння особистості як цілісної, унікальної системи;
- володіти техніками та способами впливу на душевне життя людини;
- застосовувати у практичній діяльності базові техніки психоаналізу, когнітивно-поведінкової психотерапії, психодрами, юнгіанського аналізу, позитивної терапії; онтопсихології;
- використовувати потенціал гуморотерапії, арттерапії, музикотерапії у практиці надання психологічної допомоги;
- використовувати основи нейролінгвістичного програмування в контексті психологічної практики;
- проводити діагностику провідної репрезентативної системи та вибирати оптимальну форму підлаштування до клієнта;

використовувати психотерапевтичні стратегії гуманістично-екзистенційної психології;
 володіти техніками звернення до свідомості та логіки людини;
 аналізувати систему стосунків особистості, її соціальне середовище.
 складати стратегію дій та володіти техніками психотерапії при різноманітних кризових станах.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів-4	Галузь знань: 05 - Соціальні та поведінкові науки Спеціальність 053 Психологія СВО: бакалавр	Обов'язкова
Модулів-1		Рік підготовки:
Змістових модулів -2		4-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр
Тижневих годин для денної форми навчання: 4		7-й
		Лекції
		40 год.
		Практичні
		20 год.
		Самостійна робота
	60 год	
	Вид контролю	
	екзамен	

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

1. Психотерапія як галузь практичної психології

Становлення психотерапії як науки. Мета, завдання та базові принципи психотерапії. Феномени психотерапевтичного процесу. Проблемна та особистісна орієнтація надання психотерапевтичної допомоги.

Загальні чинники психотерапії. Особистісний підхід у психотерапії. Класифікація методів психотерапії. Основні форми психотерапії. Оцінка ефективності психотерапії. Етичні засади діяльності та комунікативна компетентність психотерапевта.

2. Психодинамічна теорія у психотерапії

Класичний психоаналіз З. Фрейда як психологічна концепція та психотерапевтична система. Захисні механізми психіки. Суть психодинамічної психотерапії. Техніки психоаналізу. Психотерапевтичне обстеження пацієнта. Початок психоаналітичної терапії.

Опір і захист. Трансфер. Контртрансфер. Аналіз сновидінь і помилкових дій. Закінчення психотерапевтичної психотерапії.

Структура психічного буття людини за К. Юнгом. Періоди життєвого циклу. Поняття про комплекси. Психотерапевтичний процес згідно К. Юнгу. Перенесення: терапія перенесення. Основні положення вчення А. Адлера. Когнітивна організація та індивідуальний стиль життя. Основні цілі психотерапевтичного процесу: ставлення, аналіз, інтерпретація, переорієнтація. Техніки індивідуальної психотерапії.

3. Постфрейдисти та подальший розвиток психотерапії

Інтерперсональна психотерапія Г. Саллівена. Психотерапія міжособистісних стосунків. Селф-психологія Хайнц Кохута. Дефекти Самості. Психологія об'єктних стосунків (М. Кляйн, М. Балінт). Фази сепарації-індивідуації. Характерологічний аналіз К. Хорні. Цілі і методи характерологічного аналізу

Сучасний неофрейдизм. Психотерапевтичний процес в руслі аналізу Е. Берна. Цілі і методи психотерапевтичного процесу.

4. Патогенетична психотерапія Мясищева. Особистісно-орієнтована (реконструктивна) психотерапія Карвасарського, Ісуріной, Ташликова

Витоки та теоретичний зміст «психології ставлення». Природа невротичних розладів. Основний зміст та принципи патогенетичної психотерапії.

Особистісно-орієнтована (реконструктивна) психотерапія Карвасарського, Ісуріной, Ташликова. Механізми лікувальної дії особистісно-орієнтованої (реконструктивної) психотерапії. Роль психотерапевта в особистісно-орієнтованій (реконструктивній) психотерапії.

5. Поведінкова психотерапія

Передумови виникнення поведінкової психотерапії. Види наочності: класичне обумовлення; інструментальне (оперантне) обумовлення; соціальне наочність. Основні положення поведінкової психотерапії. Ідентифікація та оцінка проблеми. Технічні процедури: систематична десенсибілізація; методи, засновані на затуханні; моделювання; тренінг самовпевненої поведінки та соціальних умінь; позитивне підкріплення; покарання; процедури самоконтролю; когнітивне реструктурування. Застосування поведінкової терапії. Тактика поведінкової терапії.

6. Когнітивна психотерапія. Раціонально-емотивна психотерапія

Основні положення когнітивної психотерапії. Когнітивні моделі розладів: депресії; манії; фобії; параноїдних станів; obsesій та компульсій. Види когнітивних порушень: персоналізація; дихотомічне мислення; вибіркова абстракція; довільні умовиводи; надузгаальнення; гіперболізація. Цілі та основні стратегії когнітивної психотерапії (емпіризм співробітництва; сократівський діалог; спрямоване відкриття). Когнітивні техніки (ідентифікація автоматичних думок; корекція автоматичних думок; декатастрофізація; реатрибуція; переформулювання; децентралізація; ідентифікація та корекція дисфункціональних переконань).

Поведінкові техніки (домашнє завдання; перевірка гіпотези; репетиція поведінки та рольова гра; техніка відволікання; завдання з поступовим ускладненням; експозиційна психотерапія; планування діяльності). Застосування когнітивної психотерапії.

Філософські витоки раціонально-емотивної психотерапії. Основні поняття раціонально-емотивної психотерапії. Види ірраціональних установок. Цілі РЕТ (виявлення ірраціональних установок; вплив на когнітивному рівні; вплив на поведінковому рівні, вплив на емоційному рівні). Форми застосування РЕТ: індивідуальна психотерапія; групова

психотерапія та сімейна психотерапія.

7. Гуманістичний напрям у психотерапії. Клієнт-центрована психотерапія Карла Роджерса

Загальна характеристика гуманістичного напрямку в психотерапії. Суть клієнт-центрованої психотерапії К. Роджерса. Умови проведення психотерапевтичного процесу. Специфіка надання психологічної допомоги в межах екзистенційного підходу. Екзистенційний аналіз Людвіга Бінсвангера. Базейн-аналіз (дазайн-аналіз) Медарда Босса. Базейн-аналіз (дазайн-аналіз) Аліс Хольцхей-Кунц. Екзистенційний аналіз (логотерапія) Віктора Франкла. Екзистенційний аналіз Альфріда Ленгле. Екзистенційне консультування Джеймса Б'юдженала, Ірвіна Ялома, Ролло Мея.

Теоретичні витоки гештальт-терапії. Невротичні захисні механізми. Рівні неврозу та основна мета гештальт-терапії. Основні принципи гештальт-терапії. Методики та вправи гештальт-терапії

8. Сучасні напрями психотерапії

Міжкультурні засади позитивної психотерапії. Позитивний підхід до клієнта та його розладів. Повчальні історії та афоризми як ілюстрація до методу позитивної психотерапії. Використання потечілу гумору у практиці надання психологічної допомоги. Сфери застосування гуморотерапії.

Онтопсихологічна концепція психологічної структури людини Погляд на природу соматичних та психічних відхилень. «Екзистенційна шизофренія». Основні завдання, цілі та методи онтопсихолога-консультанта. Онтопсихологічні принципи інтерпретації сновидінь. Феномени «негативної психології». Основні положення онтопсихологічної педагогічної доктрини.

9. Нейролінгвістичне програмування

Теоретичні основи нейролінгвістичного програмування. Базисні постулати нейролінгвістичного програмування. Суб'єктивна модель світу - її діагностика і корекція. Принципи ефективної психотерапевтичної комунікації. Техніки НЛП, які можна використати з метою впливу.

10. Ігрова терапія, арт-терапія, кататимно-імажитивна психотерапія

Історія виникнення арттерапії. Основні напрями застосування арттерапії. Механізми лікувальної дії арттерапії. Показання та протипоказання до арттерапії. Основні функції арттерапевта.

Ігрова психотерапія. Універсальне значення та функції гри в розвитку особистості. Гра як психотерапевтичний засіб. Види ігрової психотерапії. Роль психотерапевта в ігровій психотерапії.

Терапія творчим самовираженням, показання, успішність застосування методу. Методики й техніка кататимно-імажитивної психотерапії. Символіка сну наяву: стандартні мотиви. Показання та протипоказання до застосування.

11. Тілесно-орієнтована психотерапія, музикотерапія

Характереологічний аналіз Вільгельма Райха, Механізми психологічного захисту й пов'язана з ними захисна поведінка. Формування «м'язевого панциря» («броні характеру»). Техніки зменшення хронічної напруги у м'язах з метою вивільнення завуальованих емоцій та почуттів.

Основні види тілесно-орієнтованої психотерапії: біоенергетичний аналіз Лоуена, метод Фельденкрайза, метод Александра, структурна інтеграція Рольфа (рольфинг), первинна терапія Янова.

Музикотерапія. Механізми психотерапевтичної дії музики. Основні форми музикотерапії: рецептивна, активна та інтегративна.

12. Сугестивна психотерапія. Наркопсихотерапія. Емоційно-стресова психотерапія

Історія розвитку вчення про гіпноз і навіювання. Природа гіпнозу. Навіювання. Гіпносугестія. Еріксонівський гіпноз. Наркопсихотерапія. Плацеботерапія. Самонавіювання. Прогресивна м'язева релаксація (метод Джекобсона). Аутогенне тренування (метод Шульца).

Емоційно-стресова психотерапія (імперативна сугестія). Застосування і розповсюдження емоційно-стресової психотерапії в сфері клінічної компетенції наркології. Перебудова особистості, в процесі стрес-психокорекції методом Довженко.

13. Кризова психотерапія

Екстрена психологічна допомога людині, що знаходиться в стані кризи. Основні принципи кризової інтервенції. Програма кризової допомоги як моделі вирішення проблем (виявлення проблеми; з'ясування дій людини, що переживає кризу; допомога в пошуку шляхів виходу з кризи). Основні стратегії дій: побудова суб'єктивної теорії кризового події, відновлення почуття контролю над своїм життям, відновлення реалістичної самооцінки. Техніки психотерапії при різноманітних кризових станах.

Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назви змістовних модулів	Кількість годин		
		ЛК	П/З	сам.
Модуль I. Визначення психотерапії та зміст основних понять				
1.	Психотерапія як галузь практичної психології	2	1	4
2.	Психодинамічна теорія у психотерапії	2	1	4
3.	Постфрейдисти та подальший розвиток психотерапії	4	1	4
4.	Патогенетична психотерапія Мясищева. Особистісно-орієнтована (реконструктивна) психотерапія Карвасарського, Ісуріної, Ташликова	4	2	5
5.	Поведінкова психотерапія	4	2	5
Модуль II. Методологічні основи психотерапії				
6.	Когнітивна психотерапія. Раціонально-емотивна психотерапія	4	1	5
7.	Гуманістичний напрям у психотерапії. Клієнт-центрована психотерапія Карла Роджерса	4	1	5
8.	Сучасні напрями психотерапії	2	2	5

9.	Нейролінгвістичне програмування	2	2	4
10.	Ігрова терапія, арт-терапія, кататимно-імажитивна психотерапія	4	1	5
11.	Тілесно-орієнтована психотерапія, музикотерапія	2	2	4
12.	Сугестивна психотерапія. Наркопсихотерапія. Емоційно-стресова психотерапія	4	2	5
13.	Кризова психотерапія	2	2	5
	Разом	40	20	60

Орієнтовна тематика практичних занять

- Психотерапія як галузь практичної психології (2 години).
- Особливості психотерапевтичного процесу в рамках психодинамічної психотерапії (2 години).
- Основні принципи та базові техніки поведінкової психотерапії (2 години).
- Когнітивні моделі психічно-поведінкових розладів та технічні прийоми їх корекції (2 години).
- Специфіка надання психологічної допомоги в межах гуманістично-екзистенційного підходу (2 години).
- Основні принципи та базові техніки НЛП та ПНЕ (2 години).
- Завдання, цілі та методи онтопсихолога-консультанта (1 година).
- Позитивний підхід до клієнта та його розладів (2 години).
- Основні напрями застосування ігрової терапії, арт-терапії, кататимно-імажитивна психотерапії (2 години).
- Застосування і розповсюдження емоційно-стресової психотерапії в сфері клінічної компетенції наркології (1 година).
- Основні принципи та техніки кризової інтервенції (2 години).

Перелік питань для самостійної роботи:

1. Визначте напрямки арттерапевтичної роботи з психіатричними пацієнтами.
2. Визначте основні етапи позитивної психотерапії.
3. Визначте основні напрямки застосування арттерапії.
4. Визначте особливості групової гештальттерапії.
5. Визначте покази та протипокази для групової психотерапії.
6. Визначте способи використання арттерапії.
7. Визначте структуру психічного буття за К. Юнгом.
8. Дайте характеристику різновидів когнітивної терапії.
9. Обґрунтуйте засади раціональної психотерапії.
10. Обґрунтуйте особливості арттерапевтичної роботи з дітьми.
11. Обґрунтуйте особливості арттерапевтичної роботи з підлітками.
12. Обґрунтуйте принципи проведення психотерапевтичного сеансу в поведінковій психотерапії.

13. Обґрунтуйте роль арттерапії в соціальній роботі.
14. Обґрунтуйте роль трансперсональних феноменів у житті конкретної людини.
15. Обґрунтуйте універсальне значення гри як терапевтичного засобу.
16. Обґрунтуйте шляхи корекції непослідовного, суперечливого, бездоказового мислення хворого.
17. Охарактеризуйте захисні механізми в інтерпретації Е. Фрома.
18. Охарактеризуйте механізми лікувального впливу в психотерапії.
19. Охарактеризуйте основні напрями в психотерапії.
20. Охарактеризуйте основні форми психотерапевтичної роботи.
21. Охарактеризуйте принципи гештальт-психології та їх прикладне значення для психотерапії: співвідношення частин і цілого, фігури та фону.
22. Охарактеризуйте принципи проведення первинної консультації.
23. Охарактеризуйте принципи терапії центрованої на клієнті.
24. Охарактеризуйте різновиди когнітивної терапії.
25. Охарактеризуйте роль несвідомого в етіології психічних розладів.
26. Охарактеризуйте схему розвитку психотерапевтичного процесу та процедуру психотерапії в індивідуальній психології.
27. Охарактеризуйте теорію сновидінь К. Юнга.
28. Охарактеризуйте універсальне значення гри як терапевтичного засобу.
29. Поясніть принципи гештальт-психології та їх прикладне значення для психотерапії: співвідношення частин і цілого, фігури та фону.
30. Поясніть суть основних понять індивідуальної психології А. Адлера: життєві цілі, стиль життя, схема апперцепції, почуття суспільного, потреба в соціальній кооперації, самість.
31. Поясніть суть філософських засад логотерапії.
32. Проаналізуйте принципи поведінкової психотерапії.
33. Проаналізуйте вікову динаміку З. Фрейда та її значення для психотерапії.
34. Проаналізуйте компоненти психодрами: рольова гра, спонтанність, катарсис, інсайт.
35. Проаналізуйте механізми неврозу за А. Адлером.
36. Проаналізуйте міждисциплінарний характер психотерапії.
37. Проаналізуйте основні напрями в психотерапії.
38. Проаналізуйте покази та протипокази для групової психотерапії.
39. Проаналізуйте принципи проведення психотерапевтичного сеансу в поведінковій психотерапії.
40. Проаналізуйте принципи терапії центрованої на клієнті.
41. Проаналізуйте різновиди когнітивної терапії.
42. Проаналізуйте техніку раціональної психотерапії та можливості її застосування в практиці психотерапевта.
43. Розкрийте суть основних понять індивідуальної психології А. Адлера: життєві цілі, стиль життя, схема апперцепції, почуття суспільного, потреба в соціальній кооперації, самість.
44. Розкрийте суть арттерапії в соціальній роботі.
45. Розкрийте суть інтерперсональної психотерапії Г. Салівана (особливості інтерпретації та процедури психоаналізу).
46. Розкрийте суть класичного психоаналізу як психологічної концепції та психотерапевтичної системи.
47. Розкрийте суть понять медитація, гіпноз в інтерпретації У. Джеймса.
48. Розкрийте суть принципів гештальт-психології та їх прикладне значення для психотерапії: співвідношення частин і цілого, фігури та фону.
49. Розкрийте суть принципів проведення психотерапевтичного сеансу в поведінковій психотерапії.
50. Розкрийте суть психосинтезу як метода лікування межових психічних розладів та психосоматичних захворювань.
51. Розкрийте суть філософських засад логотерапії.

52. Охарактеризуйте основні принципи гештальт-терапії.
53. Розкрийте суть клієнт-центрованої терапії.
54. Проаналізуйте особливості біхевіоріальної психотерапії.
55. Охарактеризуйте психологічні механізми корекційного впливу гри.
56. Проаналізуйте принципи здійснення ігротерапії.
57. Проаналізуйте основні прийоми арттерапевтичної роботи.
58. Охарактеризуйте бібліотерапію як спеціальний корекційний вплив на клієнта.
59. Охарактеризуйте музикотерапію як спеціальний корекційний вплив на клієнта.
60. Охарактеризуйте казкотерапію як спеціальний корекційний вплив на клієнта.

Критерії успішності навчання та засоби діагностики успішності навчання

Формою підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Основи психотерапії» є залік.

Формою і методами контролю досягнутих успіхів студентів є сумарна оцінка за системою модульно-рейтингового контролю знань. Оцінювання досягнутих успіхів проводиться в системі оцінювання університету, після чого переводиться в національну шкалу оцінювання та шкалу ECTS, відповідно до таблиці нижче.

Розподіл балів, які отримують студенти

Практичні заняття														
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2								Сума	
Теми					Теми									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	60	
Бали за темами														
4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,7		4,7
Індивідуальна / самостійна робота														
Б	10													40
а														
л														
Модульна контрольна робота														
Б	30													
а														
л														
и														
Всього:													100	

Шкала переведення сумарної модульної оцінки в екзаменаційну оцінку або оцінку з диференційованого заліку

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Видами модульної атестації з навчальної дисципліни є: контрольна робота, усні відповіді на проблемні питання за темами практичних занять, співбесіда з лектором, групова самостійна робота, виконання індивідуальних завдань.

Рекомендована література

Основна

1. Мушкевич М. І., Чагарна С. Є. – «Основи психотерапії» (3-є видання, 2017)
2. Корсіні Р., Ведер Дж. – Психотерапія: Теорія і практика.
3. Фрідман Л., Шустер Р. – Сучасна психотерапія: Підручник для студентів.
4. Єнін Б.І. – Психотерапія: навчальний посібник.
5. Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Косенко А.Ф., Кочергіна Т.І. Психологічне забезпечення психічного та фізичного здоров'я особистості. - К.: Інкос, 2002. – 272 с.
6. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: [Навчальний посібник] / С. В. Васьківська. -К. : Четверта хвиля, 2004. - 256 с
7. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: [навч. посібник] / Тамара Семенівна Яценко. - К. : Вища шк. , 2006. - 382 с. - (Навчальне видання).
8. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: [навч. посібник] / Тамара Семенівна Яценко. - К. : Вища шк. , 2004. - 679 с. - (Навчальне видання).
9. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / М. Й. Варій ; Львів. держ. ун-т безпеки

- життєдіяльності. - 4-те вид., виправл. і доповн. - К. : Знання, 2014. - 1047 с
10. Загальна психологія: практичні заняття : [навч. посібник для педагогічних ВНЗ] : [рек. МОН України] / С. Ю. Діхтяренко, Н. В. Чудаєва, Г. О. Шулдик, Л. А. Данилевич. Умань: Візаві, 2015. - 253 с. Н. М.
 11. Загальна психологія: теорія та практикум: навч. Посібник/ Н. М. Ільїна, С. О. Мисник. - Суми: Університетська книга, 2015. – 352 с.
 12. Зігмунд Фройд – Вступ до психоаналізу.
 13. Карл Густав Юнг – Архетипи та колективне несвідоме.
 14. Ненсі Мак-Вільямс – Психоаналітична діагностика.
 15. Аарон Бек – Когнітивна терапія і емоційні розлади.
 16. Джудіт Бек – Когнітивно-поведінкова терапія: базовий курс.
 17. Девід Бернс – Добре самопочуття: новий терапевтичний напрям.
 18. Карл Роджерс – Становлення особистості.
 19. Ірвін Ялом – Екзистенційна психотерапія.
 20. Кори Джеральд – Теорія і практика психотерапії.
 21. Фріц Перлз – Гештальт-терапія у практиці.

Додаткова

1. Карамушка Л. М., Малигіна М. П. Особливості використання «екстремальної» та «стабільної» моделі діяльності психологічної служби у вітчизняній та зарубіжній психологічній практиці / Л. М. Карамушка // Психологічній службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. - К. : Ніка-Центр, 2002. - С. 58-60.
2. Панок В. Г. Концептуальні питання підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації психологів-практиків / В. Г. Панок // Практична психологія у системі освіти: Питання організації та методики. - К. : Ін-т систем. дослідж. Освіти, 1996. - С. 18-41.
3. Шандрук С.К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності / С. К. Шандрук // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах . - К. : Ніка-Центр, 2002. - С. 32-34;
4. Трофімов Ю.Л. Психологія / Ю.Л. Трофімов. - К.: Либідь, 2008. - 558 с.
5. Цимбалюк І.М. Психологія / І.М. Цимбалюк. - К.: Професіонал, 2006. - 576 Загальна психологія : навчальний посібник : рек. МОН України для студ. ВНЗ / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. - К. : Центр учбової літератури, 2012. - 295 с.